

PRADINIŲ KLASIŲ MOKINIŲ UGDYMAS: KOKYBĖS ASPEKTAS

Jūratė Ivaškienė, Daiva Malinauskienė
Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Lietuva

Santrauka

XXI amžiuje išsilavinimas įvardijamas ne tik kaip viena iš pamatinių žmogaus teisių, užtikrinančių gyvenimo kokybę, bet ir pagrindiniu darnios visuomenės plėtros varikliu. Todėl šiuolaikinėje visuomenėje žinių siekis turėtų tapti kiekvieno jauno žmogaus veiklos prioritetu ir gyvenimo būdu. Šios priežastys skatina analizuoti ir vertinti veiksnius, kurie sąlygoja ugdymo kokybę, nes šiandienos Lietuvos ir europinių švietimo dimensijų kontekstas lemia ugdymo(si) kokybės svarbos užtikrinimo būtinybę nuo pat ankstyvojo amžiaus. Tai itin svarbu, nes kokybiško ugdymosi užtikrinimas yra susijęs su vaiko ugdymosi galimybėmis, iššūkiams bei tolimesnėmis jo ugdymosi perspektyvomis.

Lietuvos ugdymo įstaigose buvo atliktas empirinis tyrimas, kuriame dalyvavo 110 pradinio ugdymo mokytojų. Tyrimo tikslas – išanalizuoti pradinį mokinių ugdymą kokybės aspektu. Tyrimo duomenims surinkti buvo vykdoma anketinė apklausa. Parengta anketa, kurioje buvo išskirti esminiai informaciniai blokai, susiję su pradinį mokinių ugdymo kokybe: Ugdymo proceso planavimas ir organizavimas, Ugdymo aplinka, Mokytojo asmenybė ir jo profesionalumas.

Tyrimo metu buvo teoriškai ir empiriškai išanalizuoti veiksniai, kurie lemia pradinį mokinių ugdymo kokybę. Nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai, vertinant skirtingus veiksnius, pedagoginio darbo stažo ir skirtingą kvalifikacinę kategoriją turinčiose mokytojų grupėse.

Pagrindiniai žodžiai: *empirinis tyrimas, kokybės užtikrinimas, pradinė mokykla, ugdymo kokybė*

Įvadas

Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (UNESCO) ir Europos ekonominio bendradarbiavimo organizacija (EBPO) yra iškelusios tikslą – užtikrinti prieinamą, socialiai teisingą, kokybišką švietimą, sudaryti mokymosi visą gyvenimą galimybes visiems. Prioritetai kartojasi daugelyje tarptautinių organizacijų dokumentų, dažniausiai minimi šie: švietimo prieinamumas, socialinis teisingumas, įtrauktis, kokybiškas švietimas visiems, ugdymo rezultatų gerinimas (<https://www.svietimonaujienos.lt/kai-rodikliai-tampa-svarbesni-nei-tikslai/>). Švietimo bendruomenės ir švietimo politiką formuojančių strategų diskusijose nacionaliniu mastu taip pat svarbiausi prioritetiniai klausimai, kaskart reikalaujantys ne tik ataskaitų, savianalizių, bet ir naujų sprendimų bei iššūkių, išlieka švietimo / ugdymo kokybės ir ugdymo rezultatų gerinimo klausimai. Ne visada itin tiksliai galima numatyti, kokių kompetencijų jaunam žmogui prireiks netolimoje ateityje, tačiau aiškiai turime reikalauti, kad ugdymo kokybės užtikrinimas bet kurioje mokyklos ar studijų pakopoje būtų svarbi nacionalinė švietimo strateginė kryptis, užtikrinanti jaunų žmonių perspektyvią ateitį ir galimybes priimti naujus socialinės realybės iššūkius. Neveltui yra akcentuojama, kad žmogaus ugdymosi kokybė privalo atitikti tuos mokslo, technikos, technologijų, kultūros reikalavimus, kurie jau yra tapę ar taps realybe (Neifachas, 2004).

Tarptautiniai didelės apimties švietimo pasiekimų tyrimai vaidina vis svarbesnį vaidmenį formuojant ir įgyvendinant nacionalinę švietimo politiką (Želvys ir kt., 2020).

Lietuvos mokinių mokymosi pasiekimai nėra pakankamai geri, stokojama sistemingo rezultatų augimo. Remiantis tarptautinių tyrimų duomenimis, Lietuvoje pernelyg daug mokinių nepasiekia minimalaus pasiekimų lygmens ir labai mažai pasiekia aukščiausius pasiekimų lygmenis: tarptautinio skaitymo gebėjimų tyrimo PIRLS 2016 m. duomenimis, šalies 4 klasės mokinių skaitymo gebėjimai aukštesni už tyrimo skalės vidurkį. PISA 2015 m. tyrimo duomenimis, kas ketvirtas mokinytis Lietuvoje nepasiekia antro iš šešių pasiekimų lygmens, tik labai maža Lietuvos mokinių dalis pasiekia aukščiausius – penktą ir šeštą – pasiekimų lygmenis ir gali atlikti sudėtingiausias matematikos, skaitymo ir gamtos mokslų užduotis. Taip pat 2015 metų tyrimas rodo, kad Lietuvoje mokinių gebėjimai taikyti žinias ir spręsti realias problemas visose tiriamose srityse (skaitymo, gamtamokslinio ir matematinio raštingumo) žemesni nei EBPO šalių vidurkis ir visose tiriamose srityse pastaraisiais metais negerėjo ar net suprastėjo (https://nec.lt/failai/6561_PISA_2015_pristatymas_2016_12_06_12val.pdf).

Tačiau jau ženkliai geresnė situacija stebima vertinant 2019 metų Lietuvos ketvirtokų ir aštuntokų matematikos ir gamtos mokslų pasiekimus. Tarptautiniuose TIMSS tyrimuose Lietuvos ketvirtokų ir aštuntokų matematikos ir gamtos mokslų pasiekimai gerėja ir yra reikšmingai aukštesni už tarptautinius vidurkius. Palyginti su 2015 metų tyrimų rezultatais, Lietuvos ketvirtokų gamtos mokslų, o aštuntokų – ir gamtos mokslų, ir matematikos pasiekimų rezultatai stipriai pagerėjo. Lietuvoje visose srityse padaugėjo ir ketvirtų, ir aštuntų klasių mokinių, pasiekusių aukščiausią tarptautinį pasiekimų lygmenį (<https://www.smm.lt/web/lt/teisesaktai/tyrimai-ir-analizes/tarptautiniai-tyrimai>).

Atsižvelgus į švietimo bendruomenių ir politikų diskusijas švietimo pažangos klausimais, visuomenės poreikius, susipažinus su tarptautiniais mokinių mokymosi pasiekimų rezultatais, su iššūkiais, keliamais švietimui, tampa aišku, kad būtini ugdymo turinio pokyčiai, sudarantys galimybes mokiniui ugdytis reikiamus gebėjimus ir kompetencijas. Todėl neatsitiktinai yra atnaujinamos ir Bendrosios programos, siekiant užtikrinti aukštesnę bendrojo ugdymo kokybę (https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2020/01/bendruju-programu-atnaujinimo_gaires_internetine-versija.pdf).

Grįžtant prie pradinio ugdymo kokybės klausimų, svarbu akcentuoti, jog 2000–2015 metais buvo vykdoma programa „Švietimas visiems“, kurioje pradinio ugdymo kokybės sistema apibrėžiama kaip daugialypė struktūra, susidedanti iš trijų komponentų: pradinio klasių mokinių mokymo ir auklėjimo, ugdymo proceso kokybės ir ugdymo sąlygų kokybės. Dabar UNESCO yra pagrindinė institucija, kuri koordinuoja 4-ąją Darnaus vystymosi tikslą, skirtą švietimui: užtikrinti kokybišką įtraukujį ir teisingą švietimą bei skatinti mokymosi visą gyvenimą galimybes visiems. Šis tikslas glaudžiai siejasi su visais darnaus vystymosi tikslais ir gali būti matomas tiek kaip atskiras tikslas, tiek kaip prielaida kitiems tikslams pasiekti. Visiems prieinamas vienodos kokybės švietimas gali padėti mažinti lyčių ir pajamų nelygybę, suteikti įgūdžių, būtinų žmonių ateičiai, prisitaikymui prie darbo rinkos poreikių, išugdyti reikalingus gebėjimus spręsti įvairias problemas. Tikslu įgyvendinimui yra skirta programa „Švietimas 2030“ (<https://unesco.lt/svietimas/mokymasis-visagyvenima/unesco-programa-svietimas-visiems>).

Šiuolaikinė mokykla yra ir turi būti nuolat besikeičianti, tobulėjanti. Kokybiško pradinio ugdymo(si) užtikrinimas yra vienas iš svarbiausių tikslų, kuriant tvirtą moksleivių žinių pagrindą, nes būtent pradiniam ugdymosi etape kokybė lemia tolesnę mokinių mokymosi sėkmę. Taigi nepakanka tik mokyti, mes turime aiškiai žinoti, ko mokome,

kaip mokome ir kas moko (Lamanauskas, 2009). Siekiant užtikrinti ir nuolat tobulinti pradinio ugdymosi kokybę, svarbu įvertinti, kokie veiksniai tai lemia. Taigi, tyrimo tikslas – išanalizuoti pradinių klasių mokinių ugdymą kokybės aspektu.

Tyrimo metodologija

Bendra tyrimo charakteristika

Išanalizavus mokslinę, informacinę literatūrą, Europos ir LR švietimo dokumentus, kuriuose be kitų prioritетinių švietimo sričių, didelis dėmesys yra skiriamas švietimo / ugdymo kokybės klausimams, buvo atliktas empirinis tyrimas. Jo atlikimui pasirinkta kiekybinio tyrimo strategija. Duomenys rinkti atliekant mokytojų apklausą raštu. Tyrimas organizuotas nuotoliniu būdu 2021 vasario – kovo mėnesį. Analizuojant tyrimo duomenis, buvo lyginamos skirtingo pedagoginio darbo stažo, skirtingos kvalifikacinės kategorijos respondentų grupės, kuriose išryškėjo statistiškai reikšmingi skirtumai.

Tyrimo imtis ir respondentų charakteristika

Tyrimė iš viso dalyvavo 110 respondentų: 108 (98,2 %) pradinio ugdymo mokytojos moterys bei 2 (1,8 %) mokytojai vyrai. Bendra respondentų charakteristika rodo, kad apklaustų mokytojų amžius įvairus: nuo jaunesnių nei 40 metų, iki vyresnių nei 60 metų. Didesnė nei trečdalis (37,3 %) respondentų dalis yra 51–60 metų, mažiausioji dalis (10,9 %) yra iki 40 metų. Atitinkamai vyresni nei 60 metų – 16,4 %, 41–50 metų – 35,4 %. Didžioji dauguma (92 %) respondentų yra įgiję aukštąjį universitetinį, likusieji (8 %) – aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą. Išanalizavę gautus demografinio bloko duomenis, galime teigti, kad ugdymo įstaigose dirba vyresnio amžiaus, skirtingą pedagoginį darbo stažą bei kvalifikacinę kategoriją turintys mokytojai. Pastebėta, kad didžioji dalis respondentų turi didesnę nei 20 metų pedagoginio darbo stažą, todėl rezultatų lyginimui buvo išskirtos dvi grupės pagal darbo stažo kriterijų: mokytojai, turintys iki 20 metų darbo stažą (23,5 %) ir mokytojai, turintys 21-erių metų ir daugiau pedagoginio darbo stažą (76,5 %). Taip pat suskirstytos respondentų grupės pagal kvalifikacinę kategoriją: mokytojai ir vyresnieji mokytojai apjungti į vieną grupę (41,9 %), mokytojai metodininkai ir mokytojai ekspertai – į antrą (58,1 %). Tokiu mokytojų suskirstymu, buvo siekiama atliekant statistinius skaičiavimus palyginti respondentų atsakymus ir gauti tikslesnius tyrimo rezultatus, kurie yra reikšmingi atliekamo tyrimo ribose.

Tyrimo instrumentas ir organizavimas

Išanalizavus mokslinę, informacinę literatūrą, švietimo dokumentus, mokytojų apklausai buvo parengta anketa, kurioje buvo išskirti esminiai informaciniai blokai, susiję su pradinių klasių mokinių ugdymo kokybe: *Ugdymo proceso planavimas ir organizavimas, Ugdymo aplinka, Mokytojo asmenybė ir jo profesionalumas*. Anketą sudarė 18 klausimų, iš kurių 14 buvo uždaro tipo, 4 – atviro. Įžanginėje anketos dalyje buvo kreipiamasi į respondentus, informuojant juos apie tyrimo tikslą, eigą ir tyrimo etinius dalykus. Demografinėje anketos dalyje respondentų buvo prašoma užpildyti svarbiausią informaciją apie save, profesinę veiklą ir turimą pedagoginę patirtį.

Duomenų analizė

Iš pirminės duomenų bazės sudarytos atsakymų į anketos klausimus pasiskirstymų lentelės, skaičiuoti absoliutieji ir santykiniai dažniai. Buvo lyginamos skirtingo pedagoginio darbo stažo, skirtingos kvalifikacinės kategorijos respondentų grupės, kuriose išryškėjo statistiškai reikšmingi skirtumai. Skirtumams tarp kintamųjų įvertinti buvo taikomas chi kvadratu (χ^2) kriterijus. Pasirinktas reikšmingumo lygmuo $p < ,05$. Tyrimo informacijos apdorojimui buvo naudojami Microsoft Office Excel 2019 bei IBM SPSS Statistics 27.0.1.0. programiniai paketai.

Tyrimo etika

Atliekant tyrimą buvo laikomasi tyrimo etikos principų. Respondentai, kurie pildė anketą geranoriškai sutiko dalyvauti tyrime, jiems aiškiai buvo nurodytas tyrimo tikslas, priminta instrukcija, kaip jie turi atsakyti į pateiktus klausimus bei leista neatsakinėti į klausimus, jei jie jiems pasirodys nepatogūs. Buvo nurodyta, kad nereikia rašyti nei vardo, nei pavardės. Taip buvo užtikrinamas respondentų pagarbos asmens privatumui principas, išlaikytas konfidencialumo ir anonimiškumo principas.

Tyrimo rezultatai

Tyrimo metu, analizuojant mokytojų atsakymus buvo išskirti esminiai veiksniai, kurie šio tyrimo ribose, buvo įvertinti kaip lemiantys kokybišką pradinių klasių mokinių ugdymąsi.

Mokytojas, siekdamas ugdymosi kokybės, turi atsakingai *planuoti ugdymo procesą*: numatyti, kad ugdomoji veikla būtų kokybiška, tikslinga ir naudinga vaikui. Išskirti veiksniai svarbos tvarka pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelė

Ugdymo proceso planavimo veiksniai (N = 110, %)

Veiksniai	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Ilgalaikių ugdymo proceso organizavimo planų rengimas	0,0	1,8	7,3	18,2	72,7
Naujos metodinės medžiagos paieška	0,0	2,7	2,7	27,3	67,3
Pritaikytų ir individualizuotų planų mokiniams, turintiems mokymosi sunkumų rengimas	0,0	3,6	8,2	21,8	66,4
Visapusiškas kiekvieno ugdytinio pažinimas	0,0	2,7	4,5	26,4	66,4
Siektnų konkrečių tikslų ir užduočių ugdymo procese numatymas	0,0	1,8	3,6	29,1	65,5

Analizuojant respondentų išreikštą nuomonę, akcentuojami teiginiai, kuriuos mokytojai įvertino pasirinkimo alternatyva „visiškai sutinku“, nes jie pagal įvertinimus yra dominuojantys. Planuodami ugdymo procesą, mokytojai, kaip svarbiausius veiksnius, išskyrė ilgalaikių ugdymo proceso organizavimo planų rengimą (72,7 %), naujos metodinės medžiagos paiešką (67,3 %), pritaikytų ir individualizuotų planų mokiniams, turintiems mokymosi sunkumų rengimą (66,4 %), visapusišką kiekvieno ugdytinio pažinimą (66,4 %), siektinų konkrečių tikslų ir užduočių ugdymo procese numatymą (65,5 %).

Išanalizuoti ir svarbiausi veiksniai, reikšmingi ugdymo proceso organizavimui. Respondentų nuomonė svarbos tvarka pateikiama 2 lentelėje.

2 lentelė

Ugdymo proceso organizavimo veiksniai (N = 110, %)

Veiksniai	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Į mokinį orientuotas ugdymas	0,0	0,0	2,7	24,5	72,8
Geros mokinio savijautos užtikrinimas	0,0	0,0	0,9	26,4	72,7
Įvairių mokymo metodų, skatinančių mokinių motyvaciją, aktyvų ir savarankišką mokymąsi, taikymas	0,0	0,0	2,7	30,0	67,3
Aiškūs pasiekimų vertinimo kriterijai	0,0	0,0	6,4	31,8	65,5
Ugdymo organizavimas pagal numatytą veiklos planą, kuris gali būti keičiamas, atsižvelgiant į mokinių poreikius ir galimybes	0,0	0,0	2,7	38,2	55,4
Veiksmingai panaudojamas laikas pasiruošimui pamokoms	0,0	3,6	5,5	41,8	49,1

Organizuodami ugdymo procesą pedagogai atsižvelgia į keletą aspektų. Svarbiausi jų – į mokinį orientuotas ugdymas, (72,8 %), geros mokinio savijautos užtikrinimas (72,7 %), įvairių mokymo metodų, skatinančių mokinių motyvaciją, aktyvų ir savarankišką mokymąsi taikymas (67,3 %). Nemažiau svarbu ugdymo proceso organizavime yra aiškūs pasiekimų vertinimo kriterijai (65,5 %), veiklos planas, kuris gali būti keičiamas, atsižvelgiant į mokinių poreikius ir galimybes (55,4 %) bei pačio mokytojo gebėjimas veiksmingai valdyti laiką ruošiantis pamokoms. Pagal gautus rezultatus galime teigti, kad beveik visi mokytojai ugdymo procesą organizuoja tinkamai, nes yra orientuojamasi į mokinį: jo poreikius, galimybes, savijautą.

Tyrimo metu buvo nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai pedagoginio darbo stažo ir skirtingą kvalifikacinę kategoriją turinčiose mokytojų grupėse. Skirtumai nustatyti analizuojant, *kiek veiksmingai panaudojamas laikas pasiruošti pamokoms* ($\chi^2=14,332$; $df=3$; $p=,002$; pagal pedagoginį darbo stažą) ir *ugdymas organizuojamas pagal numatytą veiklos planą, kuris keičiamas atsižvelgiant į mokinių poreikius ir galimybes* ($\chi^2=16,159$; $df=2$; $p<,001$; pagal turimą kvalifikacinę kategoriją). Išryškėjo, jog didesni pedagoginį stažą (virš 21 metų) turintys mokytojai pasiruošti pamokoms skiria daugiau laiko nei mažesni pedagoginį stažą turintys mokytojai. Žemesnę kvalifikacinę kategoriją turintys mokytojai organizuodami ugdymą labiau atsižvelgia į mokinių poreikius bei galimybes ir keičia numatytą veiklos planą nei mokytojai, turintys aukštesnę kvalifikacinę kategoriją.

Kaip svarbus kriterijus, lemiantis ugdymosi kokybę ir kaip būtinas, organizuojant ugdymo procesą yra ugdomoji aplinka, kurioje mokinys jaustųsi saugus tiek psichologiškai, tiek fiziškai. Apklausiant mokytojus, buvo svarbu išsiaiškinti, kokie veiksniai turi įtakos tinkamai ugdomajai aplinkai (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Ugdomosios aplinkos svarba (N = 110, %)

Veiksniai	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Virtualių ugdymosi aplinkų naudojimas ugdymo(si) turiniui pajavairinti	5,5	3,6	4,5	40,9	45,5
Kūrybiškas ir laisvas ugdymosi aplinkos kūrimas	4,5	5,5	14,6	33,6	41,8
Ugdymosi aplinkos, kurioje kiekvienas mokinys jaučiasi priklausantis klasės bendruomenei, kūrimas	5,5	0,9	7,3	49,1	37,2
Klasės aplinkos pertvarkymas pagal poreikį	7,3	8,2	15,4	37,3	31,8

Remiantis gautais duomenimis, galima teigti, kad mokytojai, kurdami ugdomąją aplinką, pasirinkę vertinimo alternatyvą „visiškai sutinku“, teigia, kad ugdymo(si) turiniui pajavairinti naudoja virtualias ugdymosi aplinkas (45,5 %), turi visišką laisvę patys kūrybiškai kurti ugdymosi aplinką (41,8 %). Beveik pusė (49,1 %) apklausoje dalyvavusių mokytojų, pasirinkę alternatyvą „sutinku“ teigia, kad sukuria aplinką, kurioje kiekvienas mokinys jaučiasi priklausantis klasės bendruomenei ir, kad nekyla jokių problemų, pertvarkant klasės aplinką, jei tam yra poreikis (37,3 %).

Statistiškai reikšmingi skirtumai pedagoginio darbo stažo aspektu išryškėjo dėl *teiginių klasės aplinkos pertvarkymas pagal poreikį* ($\chi^2=12,275$; $df=4$; $p=,015$) bei *ugdymo(si) turiniui pajavairinti naudojate virtualias ugdymo(si) aplinkas* ($\chi^2=6,378$; $df=4$; $p=,173$). Nustatyta, kad didesni pedagoginį stažą turintys pedagogai linkę lengviau keisti

klasės aplinkas ir pajvairinimui naudoti virtualias aplinkas nei mažesnę pedagoginę stažą turintys pedagogai.

Užtikrinant pradinių klasių mokinių ugdymosi kokybę, respondentai pažymėjo *mokytojo vaidmenį*. Ypač svarbios kokybės užtikrinimo procese, respondentų nuomone, yra mokytojo asmeninės ir dalykinės savybės (žr. 4 lentelę).

4 lentelė

Mokytojo asmeninės ir dalykinės savybės (N = 110, %)

Veiksniai	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Kūrybiškas ir motyvuotas pedagoginei veiklai	2,7	0,0	0,0	20,0	77,3
Vaikų draugas, pagalbininkas, patarėjas	2,7	0,0	0,9	32,7	63,7
Išmanantis ugdytinių amžiaus tarpsnio ypatumus ir žinantis jų asmenybines savybes	1,8	0,0	3,6	30,9	63,7
Mokytojas – lyderis	1,8	0,0	2,7	33,6	61,9
Atsižvelgiantis į kiekvieno mokinio žinias, individualius poreikius ir galimybes	1,8	0,9	3,6	34,5	59,2
Besidomintis ugdymo inovacijomis ir gebantis dirbti kaitos sąlygomis	1,8	2,7	2,7	41,9	50,9

Išanalizavus tyrimo duomenis, tampa aišku, kad mokytojas turi būti labai įvairiapusė asmenybė: patraukli savo asmeninėmis savybėmis ir profesionali dalykinėmis žiniomis. Respondentų teigimu, šiuolaikiškas mokytojas turėtų būti kūrybiškas ir motyvuotas pedagoginei veiklai (77,3 %), būti draugu, pagalbininku ir patarėju kiekvienam ugdytiniui (63,7 %), gerai išmanyti savo ugdytinių amžiaus tarpsnio ypatumus ir jų asmenybines savybes (63,7 %), būti mokytoju – lyderiu (61,9 %), gebantis atsižvelgti į kiekvieno mokinio žinias, individualius poreikius ir galimybes (59,2 %) bei besidomintis ugdymo inovacijomis ir gebantis dirbti kaitos sąlygomis (50,9 %).

Apibendrinant galima teigti, kad šiuolaikinio mokytojo rankose – ateities Lietuva ir ateities pasaulis. Šiandien dar negalime tiksliai nuspėti, kokias ateities profesijas rinksis dabartiniai pradinių klasių mokiniai. Švietimo lyderiai, ekspertai pabrėžia kūrybiškumo, kritinio mąstymo, gebėjimo prisitaikyti prie pokyčių ir dirbti komandoje svarbą ateities žmonėms. Vienareikšmiškai šiomis savybėmis turėtų pasižymėti ir vaikus ugdančias mokytojas. Vadinas, ir mokiniai, ir mokytojas turi nuolat mokytis, tobulėti ir siekti kokybės visuose ugdymosi ir gyvenimiškuose kontekstuose.

Diskusija

Pradinio ugdymo kokybės klausimai yra itin aktualūs dabarties ir ateities ugdymo perspektyvoje ir tai tik dar labiau sustiprina pasirinktos problemos analizės aktualumą. Daugelis mokslininkų sutinka su teiginiu, kad kokybės samprata yra nevienareikšmė, nes priklauso nuo subjektyvių ją apibrėžiančių asmenų nuostatų. Todėl vertinant ugdymą kokybės aspektu, be švietimo dokumentuose reglamentuotų teiginių / sprendimų, galimos ir įvairios švietimo ekspertų nuomonės. Sabaliauskienė ir Rimkienė (2009, p.51) teigia, kad „Kokybiškas ugdymo procesas remiasi įsitikinimu, kad rūpestis, pagalba ir skatinimas sudaro vieningą visumą ir kad kiekvieno vaiko gera savijauta ir įsitraukimas į veiklą yra būtina ugdymosi sėkmės sąlyga. Pripažįstant, kad ugdymasis vyksta įvairiais būdais ir skirtingose situacijose, pagrindinis pedagoginio proceso tikslas yra kiekvienam vaikui kelti aukštus, bet įveikiamus tikslus, skatinti smalsumą, norą eksperimentuoti, kritinį mąstymą ir bendradarbiavimą, kad kiekvienas vaikas susiformuotų įgūdžius ir nuostatas, reikalingas mokymuisi visą gyvenimą“. Panašios išvalgos atsiskleidžia ir mokslininkų tyrimuose (Berger, 2011; Egan, 2014; Hattie, 2014; Kahneman, 2015), kuriuose yra iškomunikuota mintis: *kad numatytos idėjos gyvuotų, ugdymo strategijos veiktų, švietimo bendruomenė turi jas priimti, išgyventi, apmąstyti, laikyti svarbiomis, jomis vadovautis*.

Mokslinėje, informacinėje literatūroje plačiai yra aptariami kriterijai ir veiksniai, kurie lemia ikimokyklinio amžiaus vaikų ir bendrojo ugdymo mokykloje besimokančių mokinių ugdymosi kokybę, atskirai neakcentuojant pradinio ugdymo grandies. Good ir Brophy (2014), remdamiesi daugelio kitų autorių darbais, skiria šešis ugdymo kokybę lemiančius, poveikį mokinių mokymuisi darančius veiksnus: mokytojo lūkesčiai, vaidmens apibrėžtis, veiksmingumo jausmas; mokinių gebėjimas mokytis; pamokos planavimas ir vadovavimas jai; aktyvusis mokymas; mokymas, siekiant meistriškumo; palanki mokymosi aplinka (Good, Brophy, 2014, p. 326). Taip pat įvairūs autoriai išskiria kelis svarbius veiksnus, turinčius įtakos valstybėje numatytų ir mokykloje konkretinamų ugdymo gairių įgyvendinimui ir mokinių mokymuisi. Dažniausiai tai klasėje vykstantys procesai, mokyklos kontekstas (socialinis, kultūrinis, ekonominis ir kt.), mokyklos bendruomenės santykiai, dėmesys žmogaus galių (fizinių, psichinių, dvasinių) ugdymuisi ir kt.

Atliktas tyrimas buvo sufokusuotas į pradinių klasių mokinių ugdymo kokybę lemiančių veiksnių analizę, iš kurių – labiausiai išsiskiria mokytojo asmenybės ir profesionalumo vertinimas. Jo veikla, asmeninės ir dalykinės savybės apjungia visus aptartus veiksnus. Mokytojas atsako už visą ugdymo proceso kokybę, teisingą ugdymo strategijų pasirinkimą, kurios kiekvienam vaikui suteikia geriausią paramą, padeda jam sėkmingai ugdytis ir pasiekti rezultatų, apibrėžtų nacionaliniais tikslais ir vaiko individualia raida.

Gilumo ir išsamumo šiam tyrimui suteiktų ir kitų veiksnių, lemiančių pradinio ugdymosi kokybę, išskyrimas ir aptarimas. Būtų galima vertinti bei analizuoti tokius veiksnus kaip *mokinių vertinimas ir įsivertinimas pamokoje, grįžtamojo ryšio svarba mokinių pasiekimams, mokinių mokymosi motyvacijos skatinimas ir kt.* Išskiriant veiksnus, kurie būtų svarbūs tolimesniems tyrimams būtina remtis kokybės apibrėžties samprata, *kad kokybės kriterijai yra sutartiniai*. Manytina, kad vertinimui įvedant daugiau kokybės kriterijų, įsiklausant į skirtingas respondentų (ne tik mokytojų, bet ir tėvų, mokinių) nuomonės, būtų galima išsamiau ir giliau išanalizuoti pradinio ugdymo procesą kokybės aspektu.

Empirinis tyrimas buvo planuotas didesnės imties, tačiau dėl ne tik šalį, bet ir pasaulį sukausčiusios pandemijos teko jį susiaurinti. Todėl empirinio tyrimo duomenys nėra pakankamai gausūs, kad galėtų reprezentuoti visą Lietuvos pedagogų populiaciją, bet jie aiškiai atskleidė tam tikras tendencijas, kurios leido giliau suvokti ir įvertinti kai kuriuos pradinį klasių mokinių ugdymo kokybės aspektus.

Tenka pripažinti, kad didesnė dalis tyrime dalyvavusių respondentų yra vyresnio amžiaus mokytojai. Suprantama, kad po kurio laiko juos pakeis mokytojai, kurie šiandien dar patys yra mokiniai. Neabejotinai, kad ir jauniems mokytojams, kurie ugdys vaikus ateityje, taip pat rūpės pradinio ugdymo kokybė, vaikų pasiekimai, daroma pažanga, savijauta. Tikėtina, kad kai kurios pateiktos išvalgos prisidės prie pradinio ugdymo kokybės vertinimo darbų. Praplėtus tyrimo imtį ateityje numatoma atlikti lyginamąjį tyrimą ir analizuoti pradinį klasių mokinių ugdymo kokybę kaimo ir miesto mokyklose, nes ši mokslinė problema – įvertinti pradinį klasių mokinių ugdymą kokybės aspektu, reikalauja išsamesnių tiek teorinių, tiek empirinių tyrimų.

Išvados

Ugdymo kokybė apibrėžiama kaip sutartinių požymių visuma, leidžianti įvertinti, kaip švietimo įstaiga ar atskiri jos padaliniai vykdo savo paskirčiai būdingus nacionalinius ir regioninius tikslus, atitinka ugdytinių poreikius, siekia naujovių ir nuolatinio tobulėjimo šiandienos sąlygomis, kaip geba tas sąlygas gerinti.

Mokytojai esamuju laikotarpiu geriausiai supranta ir įvertina kokybiško ugdymo(si) svarbą mokiniams, nes tai turi reikšmės ne tik vaiko ugdymuisi ir jo pažangai dabartyje, bet ir jo geresniems mokymosi pasiekimams ateityje, visapusiškos asmenybės formavimuisi, sėkmingesnei socializacijai ir kt. Nuo kokybiško pradinio ugdymo didžia dalimi priklauso ir vaiko asmenybinių savybių raiška ir jų formavimasis, vaiko gera savijauta mokykloje, sklandesnis pasiruošimas dalykinei sistemai.

Tyrimas atskleidė, kad planuodami ir organizuodami ugdomąjį procesą mokytojai laikosi svarbiausios nuostatos: ugdymas turi būti orientuotas į mokinį. Kad tai pasiekti, pirmiausia reikia visapusiškai pažinti mokinius, atsižvelgti į individualius ir specialiuosius mokinių poreikius ir galimybes, taikyti įvairius tradicinius bei inovatyvius mokymo metodus, formas, priemones, kurios padėtų kiekvienam mokiniui kokybiškai ugdytis. Taip pat mokytojai ugdymo(si) turiniui pajvairinti naudoja ne tik tradicines, bet ir virtualias ugdymosi aplinkas, turi visišką laisvę kūrybiškai kurti ugdymosi aplinką ne tik klasėje, bet ir kitose aplinkose. Svarbiausia, ką daugelis mokytojų akcentavo, jog kuria aplinką, kurioje kiekvienas mokinsys jaučiasi priklausantis klasės bendruomenei.

Išanalizavus tyrimo rezultatus, tampa aišku, kad mokytojas turi būti labai įvairiapusė asmenybė: patraukli savo asmeninėmis savybėmis ir profesionali dalykinėmis žiniomis, kad sėkmingai ir kokybiškai vyktų visas ugdomasis procesas. Tai – kūrybiškas, kritiškai mąstantis, gebantis dirbti nuolatinėje kaitoje, veiksmingai planuojantis, organizuojantis ir valdantis ugdymo(si) procesą ir svarbiausia – suprantantis vaikus ir pasiryžęs jiems padėti kokybiškai ugdytis.

Tyrimo metu buvo nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai, vertinant skirtingus veiksnus, pedagoginio darbo stažo ir skirtingą kvalifikacinę kategoriją turinčiose mokytojų grupėse. Ryškūs skirtumai buvo nustatyti analizuojant, kiek veiksmingai panaudojamas laikas pasiruošimui pamokoms. Didesnį pedagoginį stažą turintys mokytojai pasiruošimui

pamokoms skiria daugiau laiko nei mažesnę pedagoginį stažą turintys mokytojai. Žemesnę kvalifikacinę kategoriją turintys mokytojai organizuodami ugdymą labiau atsižvelgia į mokinių poreikius bei galimybes ir keičia numatytą veiklos planą nei mokytojai, turintys aukštesnę kvalifikacinę kategoriją.

Literatūra

- Bendrujų programų atnaujinimo gairės* [Guidelines for updating framework programs]. (2019). Nacionalinė švietimo agentūra. https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2020/01/bendruju-programu-atnaujinimo-gaires_internetine-versija.pdf.
- Berger, C., Alcalay, L., Torretti, A., & Milicic, N. (2011). Socio-emotional well-being and academic achievement: Evidence from a multi-level approach. *Psicologia: Reflexão e Crítica*, 24(2), 344–351. <https://www.scielo.br/j/prc/a/nJqyptxTGBsYB5qCdYYxjwb/?lang=en>
- Dukynaitė, R., & Stundža, M. (2016). *EBPO PISA 2015 rezultatų pristatymas* [Presentation of OECD PISA 2015 results]. Nacionalinis egzaminų centras. https://nec.lt/failai/6561_PISA_2015_pristatymas_2016_12_06_12val.pdf
- Dukynaitė, R., & Buinevičiūtė, A. (2020). *Tarptautinis matematikos ir gamtos mokslų tyrimas TIMSS 2019* [International Mathematics and Science Survey TIMSS 2019]. Švietimo, sporto ir mokslo ministerija. <https://www.smm.lt/web/lt/teisesaktai/tyrimai-ir-analizes/tarptautiniai-tyrimai>
- Egan, K. (2014). *Nuodugnus mokymasis: paprasta naujovė, galinti keisti mokymą* [In-depth learning: A simple innovation that can change teaching]. Švietimo aprūpinimo centras.
- Gedvilienė, G., Laužackas, R., Lileikienė, T., Mačianskienė, N., Sabaliauskas, T., Sajienė, L., & Tūtlys, V. (2008). *Ko reikia šiuolaikiniam mokytojui? Aktualus mokytojų kvalifikacijos tobulinimo turinys: mokojoji knyga mokytojams*. [What does a modern teacher need? Relevant content of teacher training: A textbook for teachers]. Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacija.
- Good, T. L., & Brophy, J. (2014). *Kas vyksta klasėse?* [What's going on in the classrooms?]. Nacionalinė mokyklų leidimų agentūra.
- Hattie, J. (2014). *Matomas mokymasis. Mokytojo vadovas*. [Visible learning. Teacher's guide]. Routledge.
- Ivaškienė, J. (2021). *Veiksniai, lemiantys pradinį klasių mokinių ugdymo(si) kokybę*. [Factors determining the quality of education of primary school students]. Magistro baigiamasis darbas. Vilniaus universiteto Šiaulių akademija.
- Kahneman, D. (2015). *Mąstymas, greitas ir lėtas*. [Thinking, fast and slow]. Eugrimas.
- Lamanauskas, V. (2009). Quality of education: Fashion or necessity? *Problems of Education in the 21st Century*, 15, 5-8. <http://www.scientiasocialis.lt/pec/node/278>
- Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija* [Lithuanian National Commission for UNESCO]. (2021). <https://unesco.lt/svietimas/mokymasis-visa-gyvenima/unesco-programa-svietimas-visiems>
- Malinauskienė, D. (2020). Ikimokyklinio ugdymo pokyčiai: Europos ir Lietuvos kontekstas. [Changes in pre-school education: The European and Lithuanian context]. *Švietimas: politika, vadyba, kokybė / Education Policy, Management and Quality*, 12(1), 4–7. <https://doi.org/10.48127/spvk-epmq/20.12.04>
- Mathiasen, Ch. R., & Staerfeldt, E. (red.). (2005). *Demokratiškos pedagogikos matai: danų autorių straipsnių rinkinys kuriančiam pedagogui*. [Measures of democratic pedagogy: A collection of articles by Danish authors for the creative educator] (pp. 189–195). Vilniaus kolegija.
- Neifachas, S. (2004). Šiuolaikinės mokyklos ugdymo kokybės valdymo problema: teorinė prakseologinė eksplikacija. [Quality management problem in a contemporary school: Theoretical-prakseological explication]. *Jaunųjų mokslininkų darbai / Works of young scientists*, 3, 91–95. <https://www.lituanistika.lt/content/60920>

- Sabaliauskienė, R., Rimkienė, R. (2009). *Kokybiškas ankstyvojo amžiaus vaikų ugdymas*. [Quality education of early age children]. Švietimo ir mokslo ministerija.
- Šileikytė, D. (2021). Kai rodikliai tampa svarbesni nei tikslai. [When indicators become more important than goals]. *Švietimo naujienos*. <https://www.svietimonaujienos.lt/kai-rodikliaitampasvarbesni-nei-tikslai/>
- Želvys, R., Dukynaitė, R., Vaitekaitis, J., & Jakaitienė, A. (2020). Švietimo tikslų transformacija į rezultatų rodiklius Lietuvos ir tarptautinėje švietimo politikoje. [Transformation educational goals into performance indicators in Lithuanian and international education policy]. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 44, 18–33. <https://doi.org/10.15388/ActPaed.44.2>

Summary

EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS: THE QUALITY ASPECT

Jūratė Ivaškienė, Daiva Malinauskienė

Vilnius University, Lithuania

In the 21st century, education is identified not only as one of the fundamental human rights that ensure the quality of life, but also as a key driver for the sustainable development of society. Therefore, in modern society, the pursuit of knowledge should become a priority and a way of life for every young person. These reasons encourage the analysis and evaluation of the factors that determine the quality of education, because the context of today's Lithuanian and European dimensions of education determines the necessity of ensuring the importance of the quality of education from an early age. This situation presupposes a problematic question of the research: what factors determine the quality of primary education. That the analysis requires quality assurance issues at the primary level of education becomes clear from the analysis of scientific, methodological literature and educational documents, as issues of quality of education at this level are insufficiently researched and emphasized. More attention is paid to the analysis of quality education in the pre-school sector and basic school. On the other hand, it is a very important and timely issue, because primary education is the first stage of formal education, which has important goals and objectives related to the child's educational opportunities, challenges and further development perspectives. In order to collect the research data, a questionnaire survey was conducted, in which 110 primary education teachers working in the country's educational institutions participated. A questionnaire was prepared, in which the essential information blocks related to the quality of education of primary school students were singled out: planning and organization of the educational process, creation of the educational environment, the teacher's personality and his professionalism. During the research, the factors that determine the quality of education of primary school students were analyzed theoretically and empirically. Statistically significant differences were found in the assessment of different factors, pedagogical work experience and groups of teachers with different qualification categories.

Keywords: education quality, empirical research, primary school, quality assurance

Received 18 May 2021; accepted 25 June 2021

Cite as: Ivaškienė, J., & Malinauskienė, D. (2021). Pradinių klasių mokinių ugdymas: kokybės aspektas [Education of primary school students: The quality aspect]. *Švietimas: politika, vadyba, kokybė / Education Policy, Management and Quality*, 13(1), 10-21. <https://doi.org/10.48127/spvk-epmq/21.13.10>

Jūratė Ivaškienė

PhD Student, Vilnius University Siauliai Academy, P. Visinskio Street 25, LT-76351 Siauliai, Lithuania.

E-mail: juratei.m@gmail.com

Daiva Malinauskienė

PhD, Professor, Vilnius University Siauliai Academy, P. Visinskio Street 25 - 215, LT-76351 Siauliai, Lithuania.

E-mail: malinauskiened@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9532-2840>